

Метадычныя рэкамендацыі па складанні і ацэньванні тэставых работ па вучэбным прадмеце «Беларуская мова»

У адпаведнасці з «Метадычнымі ўказаннямі па арганізацыі кантролю і ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па вучэбных прадметах пры засваенні зместу адукацыйных праграм агульнай сярэдняй адукацыі, прымяненні норм ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па вучэбных прадметах» адной з формаў паўрочнага і тэматычнага кантролю з'яўляецца тэставая работа. Акрамя таго, тэставыя работы праводзяцца і як навучальныя.

У Дадатку 4 «Метадычных рэкамендацый па фарміраванні культуры вуснага і пісьмовага маўлення ва ўстановах адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі» (далей – дадатак 4), па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» прыводзяцца кантрольныя (для X–XI класаў) і навучальныя (для VIII–XI класаў) тэставыя работы, на напісанне якіх адводзіцца асобны ўрок.

З дапамогай тэставых работ правяраюцца ступень засваення тэарэтычнага матэрыялу і ўзровень сфарміраванасці вучэбна-моўных уменняў і навыкаў вучняў.

Акрамя ўказаных у дадатку 4 навучальных тэставых работ, на напісанне якіх адводзіцца асобны ўрок, настаўнік у адпаведнасці з каляндарна-тэматычным планаваннем і матэрыялам вучэбнага дапаможніка ў V–XI класах можа праводзіць навучальныя тэставыя работы, на выкананне якіх адводзіцца частка ўрока.

Этапы распрацоўкі тэставай работы

У распрацоўцы тэставай работы можна выдзеліць наступныя этапы (малюнак 1): планаванне, складанне заданняў, складанне ключа.

Малюнак 1. – Этапы распрацоўкі тэставай работы

Этап I. Планавање

1.1. Вызначэнне мэты тэсціравання

Тэставыя работы могуць выкарыстоўвацца на розных этапах навучання: перад вывучэннем тэмы, у час вывучэння тэмы, пасля вывучэння тэмы (тэм).

Тэставыя работы, якія выконваюцца перад вывучэннем тэмы, накіраваны на ацэнку ступені падрыхтаванасці вучняў да асваення вучэбнага зместу (у пэўным класе, на наступнай ступені адукацыі, новага раздзела). Зместам такой тэставай работы з'яўляецца вучэбны матэрыял папярэдняга этапу навучання. Такія тэставыя работы з'яўляюцца сродкам актуалізацыі ведаў і ўменняў вучняў, неабходных для наступнага асваення зместу вучэбнага прадмета. Іх дарэчы выкарыстоўваць не толькі ў пачатку навучальнага года, але і ў пачатку вывучэння новага раздзела або пры авалоданні новым комплексам уменняў.

У час вывучэння пэўнай тэмы тэставыя работы мэтазгодна выкарыстоўваць для дыягнаставання навучальнага працэсу, ацэнкі засваення вучнямі вучэбнага матэрыялу адпаведнай тэмы. Названы тып тэставай работы мае характар стымулявання, карэкціроўкі і выхавання. У яе змест уключаюцца асобныя элементы ведаў, уменняў, асвоеных навучэнцамі на працягу аднаго-трох урокаў (напрыклад, тэставыя работы па тэмах «Правапіс літар *o, э, а*», «Віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні»).

Тэставыя работы, прызначаныя для праверкі засваення вучнямі найважнейшых элементаў зместу адукацыі пасля вывучэння вялікай тэмы (групы тэм), раздзела, граматычнай з'явы і г. д., выкарыстоўваюцца звычайна на ўроках падагульнення і сістэматызацыі (напрыклад, тэставыя работы па тэмах «Назоўнік», «Словазлучэнне» і інш.).

Прадугледжаныя дадаткам 4 тэставыя работы, якія дазваляюць ацаніць якасць засваення зместу пэўнага раздзела і вучэбна-моўных уменняў і навыкаў, мэтазгодна праводзіць у канцы навучальнага перыяду: чвэрці, паўгоддзя, года. Змест такіх тэставых работ, як правіла, ахоплівае вялікі аб'ём матэрыялу, структураваны ў лагічнай сістэме, якая адпавядае структуры вучэбнай праграмы (напрыклад, «Арфаграфічныя нормы», «Сінтаксічныя і пунктуацыйныя нормы»).

1.2. Распрацоўка плана тэставай работы

Змест тэставай работы распрацоўваецца з улікам патрабаванняў вучэбнай праграмы па вучэбным прадмеце.

Распрацоўка плана тэставай работы дазволіць пазбегнуць незбалансаванасці і дыспрапорцыі ведаў і ўменняў, якія правяраюцца тэставай работай.

План тэставай работы можа ўключаць у сябе наступную інфармацыю:

- 1) від тэставай работы;
- 2) пералік элементаў зместу тэм, раздзелаў, якія правяраюцца (у адпаведнасці з вучэбнай праграмай па вучэбным прадмеце);
- 3) агульная колькасць заданняў тэставай работы; тыпы, віды тэставых заданняў; колькасць балаў за кожнае заданне.

План тэставай работы можа быць пададзены ў форме табліцы:

Нумар задання	Элементы зместу вучэбнай праграмы, якія правяраюцца	Тып і від тэставага задання	Правільныя адказы	Колькасць балаў за заданне

Этап II. Складанне тэставых заданняў

2.1. Выбар тыпу тэставага задання

У тэставай рабоце па беларускай мове рэкамендуецца выкарыстоўваць заданні розных тыпаў:

- заданні закрытага тыпу (з выбарам аднаго або некалькіх варыянтаў адказу) – частка А;

- заданні адкрытага тыпу (дапаўненне, пошук пэўнага аб'екта, заданні на ўстанаўленне адпаведнасці або правільнай паслядоўнасці) – частка В.

Заданне закрытага тыпу (частка А) падразумявае выбар адказу з прапанаваных варыянтаў.

Прыклады заданняў закрытага тыпу:

1) заданне «Так/Не» мае выгляд сцвярджэння, з якім вучань павінен пагадзіцца або не.

Прыклад 1. *Лексічнае значэнне слова раскрываецца ў арфаграфічным слоўніку.*

1. Так.

2. Не.

2) Заданне з выбарам аднаго або некалькіх правільных адказаў з прапанаваных.

Прыклад 2. *Літара А пішацца на месцы ўсіх пропускаяў у радах:*

1) поч..рк, характ..р, ац..ніць;

2) ш..лясець, ж..мчужына, с..рдэчны;

3) ш..снаццаць, пр..стыж, ч..мадан;

4) ч..рніцы, хр..стаматыя, ж..леза;

5) р..дыска, ц..гляны, майст..р.

Для заданняў з выбарам правільнага адказу (адказаў) рэкамендуецца прапаноўваць 4-5 элементаў для аналізу.

Заданне адкрытага тыпу (частка В) падразумявае адсутнасць гатовых варыянтаў адказу, вучань павінен запісаць адказ самастойна. У інструкцыі да такіх заданняў неабходна ўказаць форму адказу.

Прыклады заданняў адкрытага тыпу:

Прыклад 3. *Від падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні, пры якім галоўнае і залежнае слова звязаны толькі па сэнсе, называецца Адказ запішыце адным словам у назоўным склоне.*

Прыклад 4. *У сказах 7–11 знайдзіце словазлучэнне з падпарадкавальным відам сувязі кіраванне і выпішыце з яго залежнае слова ў той форме, у якой яно ўжыта ў тэксце.*

Прыклад 5. *Вызначце стыль тэксту. Адказ запішыце адным словам у назоўным склоне.*

Прыклад 6. *Знайдзіце сярод прыведзеных слоў дзеяслоў незакончанага трывання і ўтварыце ад яго дзеепрыслоўе. Атрыманае слова запішыце ў пачатковай форме.*

Прачытаць, прыйсці, думаць, заслухацца.

Адным з відаў заданняў адкрытага тыпу з'яўляецца заданне на ўстанаўленне адпаведнасці. Яно ўяўляе сабой набор элементаў у двух слупках. Вучню патрэбна ўстанавіць адпаведнасць паміж элементамі левага і правага слупкоў. Наяўнасць загаловаў дазваляе вучню не траціць час на абагульненне элементаў у слупках і адразу перайсці да выканання задання, таму дастаткова кароткай фармулёўкі.

Прыклад 7. *Устанавіце адпаведнасць паміж элементамі слупкоў.*

Фразеалагізм	Значэнне фразеалагізма
А. Літара ў літару.	1. Канчаткова высвятляць усё, не пакідаючы нічога
Б. Ад а да я (ад альфы да амегі).	недагаворанага, даводзячы ўсё да лагічнага канца.
В. Ставіць кропкі над «і».	2. Правучыць, пакараць каго-небудзь.
Г. Прапісаць іжыцу	3. Ад пачатку да канца; цалкам.
	4. Абсалютна дакладна, без адхіленняў (пісаць, паўтараць, выконваць і пад.).
	5. Ніколько, зусім (не саступаць, не пераацэньваць і пад.)

Пры адсутнасці загаловаў у слупках неабходна пісаць поўную інструкцыю.

Прыклад 8. *Вызначце, якімі часцінамі мовы з'яўляюцца выдзеленыя ў сказах словы і ўстанавіце адпаведнасць паміж элементамі слупкоў:*

А. Два жоўтыя лісточкі трапяталі на дрэве.	1. Парадкавы лічэбнік.
Б. «Зноў двойка», – падумаў Вася.	2. Колькасны лічэбнік.
В. Антосю двойчы давлялося перарабляць работу.	3. Зборны лічэбнік.
Г. Дамой вярнулася толькі двое аднакласнікаў	4. Назоўнік.
	5. Прыслоўе

Рэкамендуецца прыводзіць неаднолькавую колькасць элементаў левага і правага слупкоў, каб апошні элемент не выбіраўся метадам выключэння.

У інструкцыі да заданняў такога віду трэба прывесці ўзор запісу адказаў.

Прыклад 9. *Адказ запішыце ў выглядзе літарна-лічбавага выразу (улічыце, што трэба захоўваць літарную паслядоўнасць, лічбы могуць паўтарацца ці не сустракацца зусім). Напрыклад, А1Б1В5Г2.*

Заданне на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці – гэта таксама разнавіднасць заданняў адкрытага тыпу.

Прыклад 10. *Аднавіце парадак сказаў у тэксце. Адказ запішыце ў выглядзе паслядоўнасці лічбаў без прабелаў ці іншых раздзяляльных знакаў. Напрыклад, 54132.*

2.2. Фармуляванне пытання (інструкцыі)

1. Змест тэставага задання павінен адпавядаць патрабаванням вучэбнай праграмы; правяраць можна толькі тое, што вывучалі вучні.

2. Колькасць заданняў у тэставай рабоце не абавязкова павінна адпавядаць колькасці элементаў зместу вучэбнага прадмета, які неабходна праверыць. Не патрабуецца абавязковага ўключэння ў тэставую работу ўсіх элементаў зместу, бо многія з іх звязаны паміж сабой і могуць быць правераны адным тэставым заданнем.

3. Тэставая работа павінна ўключаць па магчымасці заданні розных тыпаў.

4. Форма тэставага задання павінна быць вядомай і не патрабаваць дадатковых інструкцый. Неабходна захоўваць адзіны стыль афармлення заданняў, якія ўваходзяць у адну тэставую работу.

5. Тэставае заданне павінна быць сфармулявана яснай, дакладнай мовай і выключаць неадназначны адказ. Фармулёўка задання павінна быць выкладзена кароткай, простай сінтаксічнай канструкцыяй, без паўтораў і двайных адмаўленняў, уводных і збыткоўных фраз. Пры складанні пытанняў варта асабліва ўважліва выкарыстоўваць словы «часам», «часта», «заўсёды», «усе», «ніколі», «які-небудзь», «можа быць», «або», «магчыма» і г. д.

6. Недапушчальныя заданні-пасткі, правакацыйныя або двухсэнсоўныя пытанні.

2.3. Распрацоўка варыянтаў адказу

1. Правільныя і няправільныя адказы, якія прапаноўваюцца ў заданнях закрытага тыпу, павінны быць адназначнымі па змесце, аднастайнымі па структуры і прыкладна аднолькавымі па колькасці слоў.

2. Усе варыянты адказаў павінны быць граматычна звязаны з асноўнай часткай задання.

3. Адказ на пастаўленае пытанне не павінен залежаць ад папярэдніх адказаў.

4. Неабходна прапаноўваць праўдападобныя памылковыя варыянты адказаў, узятыя з вопыту.

5. Указанне на адзін або некалькі правільных адказаў павінна прыводзіцца ў форме ліку асноўнага дзеяслова (калі адзін правільны адказ, то дзеяслоў ужываецца ў адзіночным ліку, калі некалькі правільных адказаў, то дзеяслоў ужываецца ў множным ліку).

6. Недапушчальна выкарыстоўваць варыянты адказаў «ні адзін з пералічаных», «няма правільных адказаў» або «ўсе пералічаныя», «усе адказы правільныя».

7. Пры чаргаванні правільных адказаў у пытаннях не павінна быць відавочнай сістэмы (напрыклад, заўсёды толькі першыя варыянты правільныя, ці правільнымі варыянтамі з'яўляюцца паслядоўна першы, другі, трэці варыянт і пад.).

Пры складанні тэставых заданняў рэкамендуецца выкарыстоўваць адкрыты банк тэставых матэрыялаў па вучэбных прадметах ([Беларуская мова](http://belaruska.mok.by) [Республиканский Институт Контроля Знаний \(rikc.by\)](http://rikc.by)), а таксама вучэбныя

выданні, прыведзеныя ў спісе рэкамендаванай літаратуры да гэтых рэкамендацый.

Этап III. Складанне ключа

3.1. Налічэнне балаў за кожнае заданне

Тэставая работа па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» (кантрольная, навучальная), на напісанне якой адводзіцца асобны ўрок, складаецца з 20 заданняў. У табліцы прыведзены рэкамендацыі для вызначэння колькасці балаў за кожнае тэставае заданне.

Від тэставага задання	Колькасць балаў
Заданне закрытага тыпу з выбарам аднаго адказу з мноства прыведзеных	Правільна выканана – 2 балы Няправільна выканана – 0 балаў
Заданне адкрытага тыпу з запісам адназначнага адказу	Правільна выканана – 2 балы Няправільна выканана – 0 балаў
Заданне закрытага тыпу з множным выбарам адказу	Правільна выканана – 2 балы Часткова правільна выканана* – 1 бал Няправільна выканана** – 0 балаў
Адкрытае заданне на ўстанаўленне адпаведнасці або правільнай паслядоўнасці	Правільна выканана – 2 балы Часткова правільна выканана* – 1 бал Няправільна выканана** – 0 балаў

Заўвагі.

*Часткова правільным лічыцца заданне, у якім дапушчана не больш за адну памылку пры выбары некалькіх адказаў з прапанаваных варыянтаў:

- адзначаны ўсе правільныя варыянты адказу і выбраны адзін лішні (напрыклад, правільны адказ 13, а вучань указаў 123, або 134, або 135);
- не хапае аднаго дакладнага варыянта, прычым няправільных варыянтаў не адзначана (напрыклад, правільны адказ 13, а вучань указаў толькі 1, або толькі 3; або правільны адказ 234, а вучань указаў 23, або 24, або 34).

У заданні на ўстанаўленне адпаведнасці часткова правільным лічыцца адказ, у якім памылкова адзначана адна лічба. Напрыклад, пры правільным адказе А1Б1В3Г2 прыведзены адказ А1Б2В3Г2.

**Адказ на заданне лічыцца няправільным і ацэньваецца 0 балаў, калі:

- адказ адсутнічае;
- указаны ўсе прапанаваныя варыянты (4 з 4, 5 з 5);
- у адказе дапушчана 2 (і больш) памылкі. Напрыклад, правільны адказ 24, а вучань указаў 23, г. зн. адзначыў лішні варыянт 3 і не ўказаў варыянт 4 (дапусціў 2 памылкі); ці дакладны адказ А5Б3В1Г2, а вучань указаў А3Б5В1Г2, г. зн. дапусціў 2 памылкі – у падборы адказаў да пунктаў А і Б.

Аналагічна ацэньваюцца заданні на ўстанаўленне правільнай паслядоўнасці.

3.2. Перавод налічаных балаў у адзнаку

Выстаўленне адзнакі за тэставую работу прадугледжвае:

- 1) падсумаванне ўсіх балаў, атрыманых за тэставую работу;

2) разлік аб'ёму выканання заданняў тэставай работы па формуле: набраную за тэставую работу колькасць балаў падзяліць на максімальна магчымую колькасць балаў і памножыць на 100.

Аб'ём выканання задання, у %	Адзнака
1–10	1
11–21	2
22–31	3
32–43	4
44–54	5
55–66	6
67–80	7
81–88	8
89–95	9
96–100	10

Напрыклад, у тэставай рабоце з 20 заданняў вучань набраў з улікам правільных, часткова правільных і няправільных адказаў 35 балаў з 40 магчымых. Тады:

$$35 : 40 \times 100 = 87,5. \text{ Значыць, паводле табліцы, адзнака – 8.}$$

Рэкамендаваная літаратура

1. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова : тэставыя работы : 8–11 класы / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко. – Мінск : Аверсэв, 2013.

2. *Красней, В.П.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 5 класа. У 2 ч. / В.П. Красней, Я.М. Лаўрэль. – Мінск : Белы вецер, 2011.

3. *Красней, В.П.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 6 класа. У 2 ч. / В.П. Красней, Я.М. Лаўрэль. – Мінск : Белы вецер, 2012.

4. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 7 класа. У 2 ч. / Г.М. Валочка, С.А. Язерская. – Мінск : Белы вецер, 2012.

5. *Бадзевіч, З.І.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 8 класа. У 2 ч. / З.І. Бадзевіч, І.М. Саматя. – Мінск : Белы вецер, 2017.

6. *Міхнёнак, С.С.* Беларуская мова. Тэставыя заданні для 9 класа. У 2 ч. / С.С. Міхнёнак. – Мінск : Белы вецер, 2017.

7. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова. 10 клас. Дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы (базавы і павышаны ўзроўні) : дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэдняй адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко, С.М. Якуба. – Мазыр : Выснова, 2021.

8. *Валочка, Г.М.* Беларуская мова. 11 клас. Дыдактычныя і дыягнастычныя матэрыялы (базавы і павышаны ўзроўні) : дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэдняй адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / Г.М. Валочка, В.У. Зелянко, С.М. Якуба. – Мазыр : Выснова, 2021.